

Eğiticilerin Söz ve Eylemlerinin Farklı Olması

Doç. Dr. Muhammed Rıza Kaimî Mukaddem

Eğitim sürecini birçok sorunla karşı karşıya bırakan ve eğitime birçok zarar veren yöntemlerden birisi de eğiticinin sözlerinin ve eylemlerinin farklı olmasıdır. Eğitim ve öğretimde söz ve eylemin uyumu, asıl konulardandır ve her yerde bu asla riayet etmek gerekir. Yöntemin teknik tanımı yoktur. Ancak eğer gaflet edilir de söz ve eylemin farklılığı bir alışkanlık olarak ortaya çıkar ve eğitici bu şekilde davranırsa, yöntem ihmalî olarak adlandırılabilir ve bu unvanla konu edilebilir.

Bu davranış şekli, yalan, sözden dönme, emanete ihanet ve nifak gibi çeşitli davranışları da kapsamaktadır. Bu davranışlar ne yazık ki, ebeveynlerde, eğiticilerde hatta topluma mal olmuş insanlarda sıkça görülmekte ve genelde gaflet üzere sergilenmektedir. Kendine özgü tesirini de bırakmakta ve bireyde itimatsızlık, şüphe, davranış ve inanç sarsılması yaratmaktadır.

Bu bölümde ilk önce söz ve eylem uyumu, sonrasında farklılığı hakkındaki ayet ve hadislerle işaret edeceğiz ve daha

sonra da doğurduğu kötü sonuçları inceleyeceğiz.

1- Ayetler ve Hadisler Açısından Söz ve Eylem Uyumu

Sadakat ve doğruluk, insanın en çok beğenilen sıfatlarından sayılmakta, hatta nefsi faziletlerin en başında gelmekte ve ahde vefa, emaneti eda, sözde doğruluk ve amelde sadakat gibi diğer başka faziletleri de kapsamaktadır. Bu sıfatlar, bu özelliğin mısdaqlarındandırlar. Söz ve eylem uyumu sıfatına sahip olmak, insana dünya ve ahiret saadetinin kapılarını açar. Bundan dolayı birçok ayette ve hadiste bu davranış şeklinin faziletleri ve faydaları beyan edilmiştir. Şimdi özetle bunlara değineceğiz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.”¹

¹ Tevbe, 119.

Başka bir ayette de “doğrularla” ibaresindeki doğruların kimler olduğunu açıklamaktadır:

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ
وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ

“Allah’a ve peygamberlerine iman edenler, (evet) işte onlar, Rableri yanında özü sözü doğru olanlardır. Onların mükâfatları ve nurları vardır.”²

Kur’ân-ı Kerim başka bir yerde de doğru olan kimseleri takva ehli olarak tanıtmakta ve onlara verilecek sevabı şöyle beyan etmektedir:

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ
الْمُتَّقُونَ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جِزَا
الْمُحْسِنِينَ لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا
وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır. Onlar için Rableri yanında diledikleri her şey vardır. İşte bu, iyilik edenlerin mükâfatıdır. Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü hareketleri bile örtecek ve yaptıklarının en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir.”³

لِيُجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ

“Çünkü Allah sadakat gösterenleri sadakatleri sebebiyle mükâfatlandıracaktır...”⁴

² Hadid, 19.

³ Zümer, 33 ila 35.

⁴ Ahzab, 24.

Son olarak, bazı peygamberleri yüceltmek için onların sadakat özellikleri dile getirilmiştir.⁵

Hadislerde de sadakat ve emanet özelliklerine özel bir vurgu yapılmış ve bu sıfatların peygamberlerin özelliklerinden olduğu beyan edilmiştir. İmam Cafer Sâdık (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

“Allahu Teâla, sözünde doğru olanlardan ve emaneti iyi ve kötü demeden sahibine verenlerden başka kimseyi peygamber olarak yollamamıştır.”⁶

Başka bir hadiste İmam Muhammed Bâkır (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

“Bir şey söylemeden önce sadakati öğrenin.”⁷

Hatta bir hadiste bir kimsenin imanına ve dinine bağlılığını öğrenmek istediğimizde, o şahsın uzun rükû ve secdelerine değil sözünde doğruluğuna ve emaneti koruyuşuna bakmamız söylenmiştir. İmam Cafer Sâdık (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

“Bir kimsenin rükû ve secdelerinin uzunluğuna bakmayın, zira bu onun alıştığı bir şey olabilir ve hatta bunları bırakırsa rahatsız da olabilir. O kimsenin sözünün doğruluğuna ve emaneti korumasına bakın.”⁸

⁵ Meryem, 41, 54 ve 56. Yusuf, 46.

⁶ Usulu Kâfi, c. 2, s. 85. Bâbu’s-Sıdk ve Edai’l-Emane, 1. Hadis.

⁷ Usulu Kâfi, c. 2, s. 85. Bâbu’s-Sıdk ve Edai’l-Emane, 4. Hadis.

⁸ Usulu Kâfi, c. 2, s. 86. Bâbu’s-Sıdk ve Edai’l-Emane, 12. Hadis.

Zikredilen hadislerde doğru sözlülük anlatılmaktadır. Doğru sözlülüğün sınırları geniştir ve çeşitli mısdaqları vardır. Örnek olarak; bir kimse bir haber verse ve verdiği haber gerçeklerle örtüşse veya bir kimseyle ahitleşse ve ahdine vefa gösterse ya da sözlü olarak bir şey söylese ve eylemleri de o sözle uyumlu olsa, bu şahsa doğru sözlü denir. Verilen bu örnekler doğru sözlülüğün mısdaqlarındandır.

Zikrettiğimiz söz ve eylemin uyumluluğuna vurgu yapan bu hadisler ilâveten, özel olarak eyleme vurgu yapan hadisler de vardır. Bu hadisler konuşmak yerine eylem yapılması gerektiğine ve eylemle insanların hidayetine vesile olmaya delalet etmektedir. İmam Cafer Sâdık (a.s.):

“İnsanları dilinizden başka şeyle (hakka) davet edin. Böylelikle sizde takvayı, çabayı, namazı ve diğer hayırlı işleri görürler. Şüphesiz bu ameller (hakka) davet edicilerdir.”⁹

İmam (a.s.), bu hadiste açıkça taraftarlarından insanları hakka güzel eylemlerle davet etmelerini istemektedir. Zira İmam (a.s.), eylemleri cezbedici bilmektedir. Aslında eğitimdeki bir noktaya işaret etmektedir; eğer eylemsel girişimleri diğer insanlar görseler, bu onları cezbeder ve eyleme dökülen fiillerin gerçekleştirilmesi için ortam sağlar.

Başka bir hadiste Emirülmüminin İmam Ali (a.s.) eğitimde eylemsel yöntemin önemine dikkat çekmekte ve topluma örnek

⁹ Usulu Kâfi, c. 2, s. 86. Bâbu's-Sıdk ve Edai'l-Emane, 10. Hadis ve s. 64, Bâbu'l-Vera, 14. Hadis.

“Bir kimsenin rükû ve secdelerinin uzunluğuna bakmayın, zira bu onun alıştığı bir şey olabilir ve hatta bunları bırakırsa rahatsız da olabilir. O kimsenin sözünün doğruluğuna ve emaneti korumasına bakın.”

İmam Cafer Sâdık (a.s.)

olan önder için gerekli bir sıfat olarak beyan etmektedir:

“Kendisini topluma önder yapmış kimse- nin, başkalarını eğitmeden önce kendi- sini eğitmesi gerekir ve (başkalarını) sözle eğitmeden önce eylemle eğitmelidir.”¹⁰

Bu hadiste İmam (a.s.), eğiticinin iki önemli özelliğine dikkat çekmektedir. İlki eğiticinin her şeyden önce kendi ilmî ve ahlâkî salahiyetini elde etmesidir. İkincisi de onun eylemsel eğiticiliğinin, sözel eği- ticiliğinden önce gelmesidir. Diğer bir ta- birle, başkalarına söylemek istediği şeyi eylemiyle göstermeli ve eylem ve sözü bir diğerini tasdikliyor olmalıdır.

İmam Ali (a.s.) başka bir hadisinde kendi eylemsel yöntemine işaret ederek açıkça ve kesinlikle insanlara söyledik- lerinin daha önce kendisinin amel ettiği şeyler olduğunu buyurmaktadır:

“Ey insanlar, Allah’a yemin ederim ki, kendim amel etmediğim hiçbir şeyi size emretmiyorum ve terk etmediğim hiçbir günahıtan sizi sakındırmiyorum.”¹¹

İmam’ın buyruğu, sözde ve eylemde sadakate ve söz ve eylem uyumuna ya- pılan başka bir vurgudur. İmam (a.s.) bu sözünde, başkalarının da aynı yolda yü- rümesi için kendi tebliğ metodunu beyan etmektedir.

Bu konuda ayetler ve hadisler oldukça fazladır. Biz bu kadarıyla yetiniyoruz ve ayet ve hadis ışığında söz ve eylem

farklılığı ve ahde vefasızlık konusunu in- celemeye başlıyoruz.

2- Ayetler Açısından Söz ve Eylem Farklılığı

Kur’ân-ı Kerim’de birçok ayette bir şe- kilde bu konu ele alınmış ve ondan nefret edildiği beyan edilmiştir. Söz ve ey- lem farklılığını açıkça yeren ayet, belki de şu ayetlerdir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ
كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şey- leri niçin söylüyorsunuz? Yapmayaca- ğınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılaşılır.”¹²

Yukarıdaki ayetler, eylemsiz söylemi şiddetle yermekte, kınayarak müminleri bu davranıştan sakındırmakta ve bu davra- nışla Allah’ın şiddetli nefretine duçar olu- nacağını beyan etmektedir. Merhum Al- lame Tabatabaî bu ayetin tefsirinde şöyle demektedir: “(3. ayetteki Arapça) “makt” kelimesi, şiddetli nefrettir. Bu ayet bir ön- ceki ayetin anlamının açıklanmasıdır. Al- lahu Teâla insanın yapmadığı bir şeyi söy- lemesinden nefret eder. Zira bu davranış nifak mısdaqlarından birisidir.”¹³

Allame sözünün devamında şöyle de- mektedir: “Eylemsiz söylemin iki şekli olabilir: Bazen insan bir söz söyler ancak onu eyleme dökme düşüncesi hiç yoktur ki

¹⁰ Nehcu’l-Belaga, 83. Kısa söz.

¹¹ Nehcu’l-Belaga, 175. Hutbe.

¹² Saf, 2 ve 3.

¹³ Tefsiru’l-Mizan, c. 19, s. 249.

bu bir tür nifaktır. Bazen de bir söz söyler ancak sonrasında onu eyleme dökmez ki bu da irade zayıflığından kaynaklanmaktadır. İrade zayıflığı da insanın saadete ermesine engeldir.”

Her ne kadar sonraki ayetlerin siyakından (sözün gelişinden) dolayı bu ayetin hitabı savaştan kaçıp Allah Resulü'nü ve ashabını yalnız bırakanlar olsa da, ayetin zahiri mânası mutlakdır. Dolayısıyla her çeşit söz ve eylem farklılığına ve sözden dönmeye şamil olmaktadır. Bunun delili, Emirülmüminin Ali'nin (a.s.) Malik-i Eşter'e yazdığı emirnamedeki buyruğudur:

“İnsanlara söz verip sözünden dönmekten sakın. Zira sözden dönmek Allah'ın ve halkın şiddetli nefretine neden olur. Allah şöyle buyurmaktadır: **Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılaşır.**”¹⁴

İmam (a.s.) sözden dönmeyen kötü ve istenmeyen bir şey olduğunu beyan etmek için yukarıdaki ayeti zikretmektedir. O hâlde ayet mutlakdır ve söz ve eylem farklılıklarının tümünü kapsamaktadır. Başka bir ayette de İsrail Oğullarını yermek için şöyle buyurmaktadır:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ
تَثْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“(Ey âlimler!) Sizler Kitabı (Tevrat'ı) okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) hâlde, insanlara iyiliği (birri) emredip

kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?”¹⁵

Eminu'l-İslâm Tabersî (r.a) Mecmau'l-Beyân adlı eserinde “bir”den kastın Allah Resulü'ne iman etmek olduğunu beyan etmekte ve Yahudî âlimlerine hitap ettiğini söylemektedir. Zira yakınlarına ve akrabalarına Tevrat'ta müjdesi verilen gelecek son peygambere iman ve yardım etmeleri telkininde bulunuyor; ancak yine kendileri Tevrat'ta sıfatlarıyla anlatılıp müjdesi verilen İslâm Peygamberini inkâr ediyor ve sonuçta Tevrat'a asi oluyorlardı.¹⁶ Bundan dolayı bu ayet onları kınamakta ve kötü ve münafıkça davranışlarından ötürü onları yermektedir. Ardından da aynı zamanda cevap da olan şu soruyu sormaktadır: Acaba başkalarını iyiliğe davet edip kendinizin ona amel etmemesi gibi kötü bir davranış hakkında düşünüp aklınızı kullanmaz mısınız?

Gerçi önceki ayetlerin siyakından (sözün gelişinden) dolayı hitap İsrail Oğullarına, ancak şüphesiz ayetin mefhumu daha geniştir. Şeriat koyucu indinde bu davranışın kötü olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla kim bu şekilde davranırsa İlahî nefreti kazanacaktır. Özellikle âlimler ve davetçiler buna dikkat etmelidirler.

Eylemsiz söylemi şiddetle kınayan bu iki ayete ilâve olarak, haram ve nefret edilen bir davranış olduğunu söyleyen başka ayetler de vardır. Dolayısıyla bu ayetlerin umumiyeti, bu tür davranışları da kapsamaktadır. Aşağıda bu ayetlerden bazılarına değineceğiz.

¹⁵ Bakara, 44.

¹⁶ Mecmau'l-Beyan, c. 1, s. 215.

¹⁴ Nehcu'l-Belaga, 53. Mektup.

Kur'ân'a göre nifak, imanın gösterilmesi ve küfrün gizlenmesidir. Yani dil ile imanı ikrar etmek ve dilin ikrar ettiğine kalben iman etmemektir. Kur'ân-ı Kerim münafığı vasfederken şöyle buyurmaktadır:

“İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları hâlde ‘Allah’a ve ahiret gününe inandık’ derler.”

(Bakara Sûresi, 8. Âyet.)

Nifak ve Münafıklarla İlgili Ayetler

Kur'ân'a göre nifak, imanın gösterilmesi ve küfrün gizlenmesidir.¹⁷ Yani dil ile imanı ikrar etmek ve dilin ikrar ettiğine kalben iman etmemektir.¹⁸ Kur'ân-ı Kerim münafığı vasfederken şöyle buyurmaktadır:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ

“İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları hâlde ‘Allah’a ve ahiret gününe inandık’ derler.”¹⁹

Bu ayetlerin devamında onların özelliklerine ve kalplerinin hasta oluşuna vurgu yaparken, davranışlarını şöyle açıklamaktadır:

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى
شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ

“(Bu münafıklar) müminlerle karşılaştıkları vakit ‘(Biz de) iman ettik’ derler. (Kendilerini saptran) şeytanları ile

baş başa kaldıklarında ise ‘Biz sizinle beraberiz, biz onlarla (müminlerle) sadece alay ediyoruz’ derler.”²⁰

Yukarıdaki ayetten anlaşılacağı üzere, münafıkça davranış zahirde ve batında iki farklı şekilde davranmaktadır; batında inanmadığı şeyi zahirde inaniyormuş gibi yapmaktadır. Böyle bir davranış şekli Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayetinde yerilmiş ve yavana azap vaat edilmiştir. Bunun için iki örnek zikrediyoruz.

بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu müjdele!”²¹

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا

“Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.”²²

¹⁷ Tefsiru'l-Mizan, c. 19, s. 278.

¹⁸ Mefahim-i Ahlâkî ve Dinî der Kur'ân-ı Mecid, Toshihiko Izutsu, s. 361.

¹⁹ Bakara, 8.

²⁰ Bakara, 14.

²¹ Nisa, 138.

²² Nisa, 145. Daha fazla örnek için: Bakara s - resi ilk ayetleri. Nisa, 60 ila 63 ve 137 ila 145. Tevbe, 61 ila 87 ve 101 ila 110. Munafikin, 1 ila 8.

Elbette söz ve eylemin birbiriyle farklı oluşu, nifak ve ikiyüzlülükle aynı değildir. Zira nifakta, zahir ve batın birbiriyle uyumlu değildir, bu uyumsuzluk şeytanî bir hedef için gerçekleşmektedir ve görünüşte şahsın sözleri ve eylemleri birbiriyle uyumlu olabilir. Örnek olarak, bir şahıs verdiği sözü tutabilir veya Hz. Muhammed'in (s.a.a.) peygamberliğine şahadet etmek gibi söylediği bir şey gerçekle uyuşabilir ancak benliğinde söylediğine iman etmeyebilir. Zira Hz. Muhammed'in (s.a.a.) peygamberliği hakır ve buna şahadet gerçek ile uyuşmaktadır. Ancak şahadet eden şahıs kalben buna inanmamaktadır. Allame Tabatabaî'nin tabiriyle "Haber doğruluğu vardır ancak haberci doğruluğu yoktur."²³ Hâlbuki söz ve eylemin birbirinden farklı oluşunda; özellikle ebeveyn ve eğitmenlerin davranışlarında görülen farklılıkta, şahsın şeytanî bir amacı yoktur ve kasıtlı olarak bu farklılığı yaratmamaktadır. Düşüğü bu tezat, ya ihmalkârlıktan ya unutkanlıktan, ya gücünün yetmediğinden veya irade zayıflığındandır. Her hâlükârda iki şekilde de sadakatsizlik görülmektedir. Bundan dolayı söz ve eylemin birbiriyle farklı oluşu ile nifak ve ikiyüzlülük aynı kategoride değerlendirilmektedir. Dolayısıyla nifak ve münafıklığı yeren ayetler, söz ve eylemi birbirinden farklı olanlara da şamil olmaktadır.

Ahdini Bozma ve Ahde Vefasızlıkla İlgili Ayetler

Ahde vefa, İslâm'da üzerinde önemle durulmuş konulardan birisidir ve bu konuyla ilgili birçok ayet ve hadis mevcuttur.

²³ Tefsiru'l-Mizan, c. 19, s. 279.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ

“Ey iman edenler! Akitleri yerine getiriniz.”²⁴

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.”²⁵

Diğer ayetlerde de ahde vefa etmeye vurguyla birlikte müminleri yaptıkları anlaşmaları bozmaktan sakındırmakta ve aksi hâlde uhrevi azap ve kötü akibete duçar olunacağından bahsetmektedir.

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا

الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ

كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

“Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri çok iyi bilir.”²⁶

وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ

وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ

فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

“Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) terk edenler ve yer yüzünde fesat çıkaranlar; işte lânet

²⁴ Maide, 1.

²⁵ İsra, 34.

²⁶ Nahl, 91.

onlar içindir. Ve kötü yurt (cehennem) onlarındır.”²⁷

الَّذِينَ يَتَّفِضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ
وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ
فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

“Onlar öyle (fasıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah’ın ziyaret edilip hâl ve hatırının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır.”²⁸

Hatta bazı durumlarda, diğerlerine uyan ve ibret olması için Hz. Peygamber’e sözlerinden dönenlerle savaştırılması emrini vermektedir.

الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَتَّفِضُونَ عَهْدَهُمْ فِي
كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ فَمَا تَتَّقَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ
فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

“Anlaşma yaptığın kimseler, sonucundan sakınmayarak anlaşmalarını her defasında bozarlar. Savaşta onları yakalarsan, arkalarındakilere ibret olacak şekilde, darmadağın et.”²⁹

Yukarıda ahde vefasızlığı yeren ve karışığında azap olunacağını bildiren ayetler, söz ve eylem farklılığına da şamil olmaktadır. Zira insanları daima söz ve eylem uyumuna çağırın İslâm ahlâkında ve aynı şekilde âkıyl (akıllı) insanların uygulamasında

²⁷ Rad, 25.

²⁸ Bakara, 27.

²⁹ Enfal, 56 ve 57.

konuşmak, muhatapla anlaşmak ve sözleşmek anlamına gelmektedir. Özellikle başta öğrenciler olmak üzere muhataplar, konuşandan yani eğiticilerinden ve ebeveynlerinden sadakatli olma beklentisi içindedirler ve onların konuşmasını aralarında bir tür sözleşme olarak görmektedirler. Onlar, konuşan kimseyi söylediklerinden sorumlu görmek ve söyledikleriyle uyumlu davranışlar sergilemesi beklentisi içindedirler. Aksi hâlde kendilerine konuşanları, yalan söyleyen, sözünde durmayan ve münafıklar kategorisinde görecektir.

Yalan ve Yalancılarla İlgili Ayetler

Birçok ayette sadakat övülmüş, sadakate teşvik edilmiş ve doğru sözlüler müjdelenmiştir. Bunun karşısında ise yalan yerilmiş ve yalan söylemekten sakındırılmış ve yalancılara İlahî azap vaat edilmiştir.

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ
الزُّورِ

“...O hâlde, pislikten, putlardan sakının; batıl (yalan) sözden sakının.”³⁰

Bu ayet-i kerimede yalana da şamil olan batıl sözden kaçınılması emredilmektedir. Başka bir ayette de münafıkların duçar olacağı acı bir azaptan bahsedilmekte ve bunun sebebinin de sadakatsizlik ve yalancılık olduğu beyan edilmiştir.

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

³⁰ Hac, 30.

“Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elim bir azap vardır.”³¹

Diğer bir ayette de ahde vefasızlığın ve yalancılığın münafıklığın sebebi olduğu beyan edilmiştir. Yani insan ilk önce yalana yönelir ve verdiği sözleri yerine getirmez ve sonunda da Allah nifak ruhunu kıyamete kadar onun ayrılmaz parçası olarak ona verir.

فَاعْتَبَهُمْ نِفَاقًا فِى قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا
أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

“Nihayet, Allah’a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak soktu.”³²

Son olarak, yalan, insanın Allah’ın hidayetinden mahrum kalmasına sebep olmaktadır.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِى مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَمَّارٌ

“Şüphesiz Allah, yalancı ve inkârcı kimseyi doğru yola iletmez.”³³

Yukarıdaki ayetler kanun koyucunun içinde yalanın kötü olduğuna delalet etmekte ve O’nun müminler için yalanı yasakladığını göstermektedir. Şimdi şu soru akla gelmektedir: Yalan nedir ve söz ve eylem farklılığına da şamil olmakta mıdır?

Bu sorunun cevabı şudur: Gerçekle uyuşmayan tüm sözlere yalan denir. Yani

yalan gerçeğin tersini söylemektir.³⁴ Emirülmüminin Ali (a.s.) yalanı tanımlarken şöyle buyurmuştur:

“Yalan, mantığın İlahî (asli) durumunun yok olmasıdır.”³⁵

Haber ve kendinden haber verilenin (haber ve muhbiri anı) arasındaki aslî nispet, birbirleriyle örtüşüyor olmasıdır. Bu örtüşmeye sıdk ve doğruluk denir. Eğer insan mantığı bu nispetten şaşar da gerçekleşen olay ve olayın haberi arasında örtüşme olmazsa, yalan ortaya çıkar. Yalannın kısımları olabilir. Bazen yalan sözlüdür; ferdin gerçekleşen olayın aksini haber vermesi gibi, yalan bazen niyet ve iradeyledir; niyetinde ve hedefinde ihlâs olmaması gibi, bazen de yalan eylemlerdir; sözünün eylemiyle örtüşmemesi gibi veya dış görünüş bir şeye delalet ederken batın’ın (iç âlemin) ondan yoksun olması gibi.³⁶ Her hâlükârda, söz ve eylemin farklı olması bir tür yalandır ve zikredilen ayetler bu türü de yasaklamıştır.

Fısk ve Fasıklarla İlgili Ayetler

Fısk ve fasıkları yeren ayetler de eylemsiz söyleme şamil olmaktadır.

Fısk lügatte, kabuktan çıkmaktır. Örnek olarak, “Feseka’r-rutb” cümlesi, “hurma kabuğundan çıktı” demektir. Dinî terminolojide ise Allah’ın itaatinden çıkmak anla-

³¹ Bakara, 10.

³² Tevbe, 77.

³³ Zümer, 3.

³⁴ Mecmeu’l-Bahreyn, c. 4, s. 27. “Yalan, kasıtlı olarak veya yanlışlıkla gerçek olanın tersini söylemektir.”

³⁵ Şerhu Gururi’l-Hikem ve Dureri’l-Kelim, C - maluddin Muhammed Honsarı, c. 1, s. 400.

³⁶ Camiu’s-Saadet, c. 2, yalan bahsi, s. 319.

mina gelmektedir.³⁷ Yani küçük bir günah işleyen insanı da kapsamaktadır. Başka bir tabirle, Allah'a her türlü itaatsizlik eden herkes fasıktır. Elbette günahın şiddetine veya zaafına veya küçüklüğüne veya büyüklüğüne göre fıskın da dereceleri vardır. O hâlde yalan söylemek³⁸, nifak³⁹, ahde vefa etmemek⁴⁰ vs. fıskın mısdağlarından sayılmakta ve eylemsiz söylemde bu çerçevenin içinde yer almaktadır.

Izutsu, Mefahim-i Ahlâkî ve Dinî der Kur'ân-ı Mecid adlı eserinde bu konuda şöyle demektedir: "Konuşmak ama amel etmemek ve sözle ihlası dilendirmek, ama eylemde onun tersini yapmak temeli, öyle geliyor ki Kur'ân ayetlerinde önemli bir role sahiptir ve fasık bir insanın diğerlerinden ayrımında ciddi bir belirleyici özelliğidir."⁴¹

Bundan dolayı, fısık ve fasıkları tanımlayan birçok ayet, genel olarak tüm müminleri çok geniş olan fısık dairesine dâhil olmaktan men etmektedir.

³⁷ el-Mufredatu fi Garibi'l-Kur'ân, Ragıb İsfahanî, s. 380.

³⁸ "Onlar ağızlarıyla sizi razı ediyorlar, hâlbuki kalpleri (buna) karşı çıkıyor. Çünkü onların çoğu yoldan çıkmışlardır." Tevbe, 8.

³⁹ "Çünkü münafıklar fasıkların kendileridir." Tevbe, 67.

⁴⁰ "Onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk." Araf, 102.

⁴¹ Mefahim-i Ahlâkî ve Dinî der Kur'ân-ı Mecid, s. 317.

3- Eylemsiz Söyleme Hadislerin Bakış Açısı

Masumlardan nakledilen hadislerde, başta dinî ilimler olmak üzere ilim ve bilimin öğrenilmesi tavsiye edilmiş ve bazı durumlarda da vacib-i kifayî ve şer'î sorumluluk olduğu beyan edilmiştir. Bununla birlikte, insanların ıslahı, hidayeti, onlara iyiliği emretme ve onları kötülükten sakındırma âlimlerin görevi olarak beyan edilmiş ve buna ciddiyetle vurgu yapılmıştır. Bunun karşısında ise amelsiz âlim ve eylemsiz söylemle insanlara tebliğ etmek şiddetle yerilmiş ve bunu yapanların azaba uğrayacağı beyan edilmiştir. İmam Câfer Sâdık'tan (a.s.) nakledilen hadiste şöyle geçmektedir:

“

Haber ve kendinden haber verilenin (haber ve muhabiru anh'nın) arasındaki aslî nispet, birbirleriyle örtüşüyor olmasıdır. Bu örtüşmeye sıdk ve doğruluk denir. Eğer insan mantığı bu nispetten şaşarsa da gerçekleşen olay ve olayın haberi arasında örtüşme olmazsa, yalan ortaya çıkar.

”

"İnsanlar arasında kıyamette en şiddetli azaba duşan olanlar, insanlara iyi olanı anlatıp kendilerini tersini yapanlardır."⁴²

Başka bir hadiste de amelsiz âlimlerin insanların en kötüsü olduğu beyan edilmektedir. Hz. İsa (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

"İnsanların en kötüsü halk arasında ilmi ile meşhur olup, ameli meçhul olandır."⁴³

Diğer bir hadiste de insanlara iyi şeyleri yapmalarını söyleyip kendisi yapmayan

⁴² Usulu Kâfi, c. 2, s. 227, 1, 2, 3 ve 4. Hadisler.

⁴³ el-Hayat, c. 2, s. 349.

veya insanları kötü olandan sakındırıp kendisi sakınmayan kimseye İmam Ali (a.s.) lânet etmektedir.⁴⁴ Bu tür insanların kıyamette nasıl bir azaba uğrayacakları Hz. Peygamber'in mübarek dilinden şöyle dökülmektedir:

“Miraca çıktığım gece dudakları ateşten makasla kesilen ve sonra ateşe atılan bir grup gördüm. “Ey Cebrail! Bunlar kimdir” diye sordum. “Senin ümmetinin nahiye edicileridirler. İnsanları iyiliğe çağırıp kendilerini unutanlardır. Kur’ân okudukları halde hiç düşünmezler mi” dedi.”⁴⁵

Bu şahıslar için üzüntü ve pişmanlığın ardından gelen en acılı azap, kıyamet gününde kendileri sayesinde cennetin âli (yüce) makamlarına yerleşenleri görmelelidir. Kendileri de cehennemden en dibinde azaptadırlar. Cennetlikler “Sizin cehenneme düşmenize sebep nedir? Hâlbuki biz sizin eğitim ve öğretiminizin bereketiyle cennete girdik.” dediklerinde onların cevabı da “Biz size iyiliği emrederken kendimiz o iyilikleri yapmazdık.” olacaktır.⁴⁶

Eylemsiz söylem hakkında çok fazla hadis nakledilmiştir. Yalan, nifak, ahde vefasızlık, emanete ihanet ve amelsiz âlimler ve nasihatçiler hakkında nakledilen tüm hadisler, şeriatın bu davranıştan nefret ettiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla müminlerin ve özellikle ebeveynlerin, eğiticilerin,

⁴⁴ Vesâilu’ş-Şia, c. 11, s. 420. 9. Hadis. “İyiliği terk edip onu başkasına emredene ve kötülükten sakınmayıp başkasını sakındırana Allah lânet etsin.”

⁴⁵ Vesâilu’ş-Şia, c. 11, s. 420. 11. Hadis.

⁴⁶ Vesâilu’ş-Şia, c. 11, s. 420. 12. Hadis.

hükümdarların, önderlerin ve topluma örnek teşkil eden insanların davranışları arasından çıkarılması gerekmektedir. Zira bu sayılan grubun insan üzerindeki etkileri çok açıktır ve bunların davranışları toplumun büyük bir bölümünün ya hidayetine veya yollarını kaybetmelerine sebep olacaktır. İmam Ali’den (a.s.) nakledilen bir hadiste şöyle geçmektedir:

“Âlimin ayağının kayması, bir geminin parçalanıp içindekilerle batması gibidir.”⁴⁷

İmam (a.s.) başka bir hadiste de şöyle buyurmaktadır: “Âlimin ayağının kayması, âlemi bozar.”⁴⁸ Âlemin bozulması belki de âlimin hatasının kalıcı olmasından ve nesiller boyu devam edip onların yoldan çıkmasına sebep olacağından dolayıdır.

Şimdi bu davranışın kötü sonuçlarını inceleyeceğiz.

4- Söz ve Eylem Çelişkisi ve Sonuçları

Konuşmak ve hayır işlere davet etmek, konuşanın sözlerini eylemle tasdik ettiği zaman etkili olur. Yani şahıs söylediği şeyi yapıyor olmalıdır, hatta söylemeden önce onu uyguluyor olması gerekir. Şehit Mutahharî bu konuda şöyle demektedir: “Halkın peygamberlere ve evliyalara pek fazla tâbi olduklarını, ancak filozoflara ve ilim adamlarına pek de o kadar bağlı olmadıklarını görüyorsunuz. Niçin? Çünkü filozoflar yalnızca

⁴⁷ Şerhu Gururi’l-Hikem ve Dureri’l-Kelim, c. 4, s. 110.

⁴⁸ Şerhu Gururi’l-Hikem ve Dureri’l-Kelim, c. 4, s. 109.

الفزالية

Gazâli Mizanü'l-Amel adlı eserinde eğiticinin sekiz görevinden birinin ilmine amel etmek olduğu beyan etmekte ve devamında şöyle demektedir: "Eğitici sözünü, eylemiyle yalanlamamalıdır. Yoksa insanlar gelişim talep etmekten ve gelişimden nefret ederler. Bu, davranışın gözle hissedilmesinden dolayıdır. Zira ilim (ve söylem), göz ile derk edilir ve birçok göz sahibi aklı eren kimselerdir."

konuşurlar. Yalnızca öğretileri vardır, yalnızca teori üretirler. Odalarının bir köşesinde oturur durmadan kitap yazar ve halka dağıtırlar. Fakat peygamberler ve evliyalar, sadece teorilere sahip değiller, amele de sahiptirler. Söyledikleri şeye ilk önce kendileri amel ederler, hatta önce söyleyip sonra amel etmezler, önce amel edip sonra başkalarına söylerler. Bu durumda söylediklerinin etkisi kat kat fazla olur (ve bu yüzden tâbileri çoktur).⁴⁹

Sözle birlikte eylem de olmazsa, etkisi olmaz. Allah Resulü eylemsiz söylemi, oku olmadan ok atmaya çalışan okçuya benzetmektedir:

"Ey Ebu Zer! Amelsiz dua eden, yaysız ok atana benzer."⁵⁰

Ok yaya yerleştirilip ipi gerilmedikçe ok atmaya çalışmak beyhudedir. Eylemsiz söylem de etkisizdir ve kalplere ulaşmaz. İmam Cafer Sâdık (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

"Ne zaman bir âlim, ilmine amel etmezse, yağmurun düz kayaya etki etmediği gibi sözleri ve nasihatleri kalplere etki etmez."⁵¹

Sadî'nin dediği gibi:

*Sadece konuşsa ameli olmasa âlimin
Kimse almaz nasihat ne derse desin*⁵²

"Amelsiz âlimin sözünün etkisi yoktur" derken kasıt, müspet etkisi olmadığıdır. Ama menfi etkisi oldukça fazladır. Şimdi bu davranışın yıkıcı etkilerine değineceğiz.

⁴⁹ Hamase-i Huseynî, c. 2, s. 106. Tercümesi: İmam Hüseyin ve Kerbela, Çeviri: Hasan Kanaatlı, Evrensel Değerler ve Kevser Yayınları, s. 91.

⁵⁰ el-Hayat, s. 287.

⁵¹ el-Hayat, s. 287.

⁵² Kulliyat-ı Sadî, Muhammed Ali Furuğî, s. 92.

4-1 Öğrencide Nefret Uyardırması

Bu davranışın kötü sonuçlarından biri, öğrencinin ilme, âlime, eğiticiye ve eğitim programına karşı rağbetini azaltmasıdır. Hatta bunlara yönelik nefret de oluşturabilir. Emirülmüminin İmam Ali (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

“Halk âlimlerin ilimlerine amel etmediğini çok fazla gördüklerinden dolayı ilim öğrenmeye de rağbet göstermezler.”⁵³

Gazâlî Mizanu'l-Amel adlı eserinde eğiticinin sekiz görevinden birinin ilmine amel etmek olduğu beyan etmekte ve devamında şöyle demektedir: “Eğitici sözünü, eylemiyle yalanlamamalıdır. Yoksa insanlar gelişim talep etmekten ve gelişimden nefret ederler. Bu, davranışın gözle hissedilmesinden dolayıdır. Zira ilim (ve söylem), göz ile derk edilir ve birçok göz sahibi aklı eren kimselerdir.”⁵⁴

İnsanlar duyduklarından ziyade gördüklerine dikkat ederler. Psikolojide insanın en fazla görerek öğrendiği tespit edilmiştir. O hâlde ebeveynin ve eğiticilerin konuşmaktan daha çok amel etmeleri ve söylemek istedikleri şeyleri eylemleriyle göstermeleri gerekmektedir. Gazâlî sözüne bir örnekle devam etmektedir: “Bir doktor kendisi yiyip de insanlara “yemeyin, çünkü öldürücü zehri var” dese, onu aptallıkla ve bilgisizlikle suçlayıp yediği şeyi faydalı görürler. Doktor men ederek insanların onu yememesini ister, ancak

⁵³ el-Hayat, c. 2, s. 287. Şerhu Gururi'l-Hikem ve Dururi'l-Kelim, Honsaî, c. 3, s. 86.

⁵⁴ Mizanu'l-Amel, Muhammed Gazâlî, Ahmed Şemsuddin haşiyesiyle, s. 150.

yemesiyle de insanlar o yiyeceğe daha fazla yönelirler. Muhatabın nasihatçiyile nispeti, killi toprağın kalıpla ve gölgenin eğri çubukla nispeti gibidir. Deseni olmayan bir kalıp killi toprak hamuruna nasıl desen verebilir? Eğri çubuğun gölgesi nasıl düz görülebilir? Bundan dolayı şiirde şöyle denmiştir:

Nehyetme yaptığın hâlde bir (kötü) ahlâktan

*Büyük ayıp sanadır eğer nehyettiğini yaparsan*⁵⁵

O hâlde bu davranışın ilk sonucu, eğitim programına yönelik nefretin oluşmasıdır. Hatta öğrencilerin programın tersine yönlendirmektedir. Zira söylediklerine imanı olmayan ve söylediklerini yapmayan birisi, muhataplarının yanındaki itibarını kaybeder. Kendisi söylediklerine değer vermediğinden dolayı, muhatapları da onun söylediklerine dikkat etmez ve konuşmanın sonunda söylenenleri unutulmaya bırakır.

4-2 Öğrencide Güvensizlik Oluşturması

Eğitim ve öğretimde en önemli temel, eğitici ve öğrenci arasındaki güvendir. Öğrencinin eğitcisine güveni ne kadar güçlü olursa, eğiticinin etkisi o kadar fazla olur; öğrendiği her şey daha sağlam ve zihnine nüfuzu daha derin olur. Zira öğrendiklerini güvendiği bir kaynaktan almaktadır ve onları kabul etmede herhangi bir endişesi yoktur. Ancak bu güven zayıflarsa,

⁵⁵ Mizanu'l-Amel, Gazâlî, s. 150. İhyau Ulumi'd-Din, Gazâlî, c. 1, s. 58. Mehaccetu'l-Beyza, Feyz-i Kaşanî, c. 1, s. 124.

temelleri de, eğitimcinin etkisi de zayıflar ve öğrencinin öğrenmeye ve öğretim programına yaklaşımı gevşek olur.

Bu güvene darbe vuran ve temellerini sarsan, eğitimcinin söz ve eylemlerinin birbiriyle çelişkisidir. Eğitimcinin sözleriyle eylemlerinin arasındaki farklılıkları görmek öğrenciyi şaşkınlığa düşürür ve kendine şu soruyu sormasına neden olur: “Eğitiminin sözleri mi yoksa davranışları mı doğru? Eğer sözleri doğruysa neden farklı davranıyor? Eğer davranışları doğruysa neden farklı konuşuyor?” böylelikle eğitimcisine duyduğu güven yok olur. Bu güvensizlik yavaş yavaş başka işlere de sirayet ederek öğrenciyi çeşitli bilişselliğe ve eylemselliğe karşı şüpheli yaklaşmaya sevk eder. Bu tehlikeli davranış, öğrencinin eğitimcinin devamlı söz ve eylem farklılığına şahit olduğunda ve onların yalancılıklarını gördüğünde daha da pekişir. Emirül-müminin Ali (a.s.) bu konuda şöyle buurmaktadır:

“Her kim yalancılıkla tanınırsa, halkın ona olan güveni azalır.”⁵⁶

Böyle bir şahıs, yalancı çoban gibi doğru bile söylese, insanların inanmasını sağlayamaz.

“Her kim yalancılıkla tanınırsa, doğru sözü bile kabul edilmez.”⁵⁷

“Çok yalan söyleyen, doğrulanmaz.”⁵⁸

⁵⁶ Şerhu Gureri'l-Hikem ve Dureri'l-Kelim, Honsarı, c. 5, s. 390.

⁵⁷ Şerhu Gureri'l-Hikem ve Dureri'l-Kelim, Honsarı, c. 5, s. 209.

⁵⁸ Şerhu Gureri'l-Hikem ve Dureri'l-Kelim, Honsarı, c. 5, s. 208.

İmam (a.s.) başka bir hadisinde yalancı ile ölüyü bir tutmaktadır. Zira canlı insanın ölüye olan üstünlüğü onun güvenilirliğindedir. Canlı insandan bir şey istendiğinde yerine getirir veya ona bir sorumluluk verilebilir. Ölü ise canlının aksine bunları yapamaz. Yani bir kimseye güvenip de sorumluluk veremiyorsan görünüşte canlı olsa ve nefes alsa da ölüdür. Yalancı bir kimse aynen bu durumdadır.

“Çok yalan söyleyen ve meyyit aynıdır. Canlının meyyite üstünlüğü doğru söylemedir. O hâlde sözüne güvenilmeyenin hayatı geçersizdir.”⁵⁹

Her hâlükârda bu güvensizlik öğrencinin hayatının değişik boyutlarına da bulaşacak, diğer insanlarla ilişkilerini etkileyecek ve inancı ve öğrendikleri sarsıntıya uğrayacaktır.

4-3 Riya ve Nifaki Öğretmek

Eğitiminin söylem ve eylem farklılığının sonuçlarından birisi de öğrenciyeye riya ve nifaki öğretmektir. Öğrenci bu davranışa şahit olduğunda riya ve nifaka izin verildiğini sanmaktadır. Böylelikle hedefe ulaşabilmek için zahirde bir şekilde, batinde farklı bir şekilde davranılabileceği veya konuşma esnasında istediğini söyleyebileceği ve sözler verebileceği, ancak iş uygulamaya geldiğinde konuşma ve sözlere uyulmayabileceği yargısına varır. Eğitici, bu yargıyı ona söylememektedir. Öğrenci bu yargıya kendisi varmaktadır. Zira o eğiticiye örnek alabileceği birisi gözüyle bakmakta ve eğitici ona söylemeden

⁵⁹ Şerhu Gureri'l-Hikem ve Dureri'l-Kelim, Honsarı, c. 2, s. 139.

o eğiticinin söylem ve eylemlerinden örnekler almaktadır.

Nehlavî Usulu'l-Terbiyeti'l-İslâmiyye ve Esalibuha adlı eserinde eğiticinin özelliklerinden birisinin sadakat olduğunu beyan etmekte, ilmiyle amelinin birbiriyle uyumluluğunun da bunun işareti olduğunu söylemekte ve ancak bu şekilde eğitilenin onun söylem ve eylemlerine tabi olacaklarına değinmektedir. Sonra şöyle demektedir: “Eğer eğiticinin söylem ve eylemi birbiriyle uyuşmazsa, eğitilenler onun sözlerinde ciddi olmadığı ya da söylediklerine güvenmeme yargısına varırlar.” Sadakatsizlik hakkında da şunları söylemektedir: “Eğiticinin sadakatsiz olması, öğrenciyeye bazen riya'yı öğretir. Hem de eğitici istemediği hâlde bu, gerçekleşir. Zira özellikle yeni başlayanlar olmak üzere eğitilenler, eğitimcinin sözlerinden etkilendikleri gibi davranışlarından da etkilenirler. O hâlde eğitimci, söyledikleriyle ve yaptıklarıyla eğitilenlere örnek teşkil etmektedir. O sadakatsizliğiyle, eğittiği çocuklara kötülük yapmış ve onların ahlâkî arınmalarını sağlayacakken bataklığa sürüklemiştir.”⁶⁰

4-4 Saygınlığı Kaybetmek

Şimdiye kadar beyan edilen sonuçlar öğrencilere yönelik sonuçlardı. Saygınlığı kaybetmek gibi daha başka sonuçlar da vardır ki bunlar, eğiticiye yönelik sonuçlardır. İmam Cafer Sâdık (a.s.), Hz. İsa'nın (a.s.) ağzından şöyle nakletmektedir: “*Yalanı çoğalan kimsenin saygınlığı yok olur.*”⁶¹ Çok az kimse onun sözüne

değer verir ve onunla arkadaş olur. Hadislerde de böyle kimselerle arkadaşlık edilmesi yasaklanmıştır.⁶²

4-5 Günaha Cesaret Etmek

Genelde ferdin kendisiyle ilgili olan sonuçlardan birisi de daha çok ve daha büyük yalanlara (dolayısıyla günaha) cesaret etmesidir. İmam Muhammed Bâkır (a.s.) şöyle nakletmiştir:

“İmam Ali Seccad (a.s.) oğullarına daima şöyle derdi: Yalannın küçüğünden de büyüğünden de, ciddisinden de şakasından da sakının. Zira insan küçük (bir iş için) yalan söylediğinde, büyüğüne de cesaret eder...”⁶³

Şaka bile olsa küçük bir yalan söylemekle, sonraki yalana ortam hazırlanır ve nefis daha çok ve daha büyük yalanları söyleyebilme gücünü kendisinde bulur. Tekrarı hâlde, bu hâlet nefse nüfuz ederek alışkanlık ve şahsın bir özelliği olarak ortaya çıkar.

Öğrencide nefret oluşması, gerçek imanı tatmaktan mahrum kalma ve benzeri şeyler de hadislerde yalan ve bu davranış şeklinin ortaya çıkaracağı sonuçlar olarak beyan edilmiştir.⁶⁴

5- Eğitimde Yalanı Kullanmak

Eğiticinin söylem ve eyleminin farklılığı konusunu tamamlamak için “Acaba eğitimde yalan bir yöntem olarak kullanılabilir

⁶⁰ Usulu'l-Terbiyeti'l-İslâmiyye ve Esalibuha, Abdurrahman Nehlavî, s. 173.

⁶¹ Usulu Kâfi, c. 2, Bâbu'l-Kizb, s. 255, 13. Hadis.

⁶² Usulu Kâfi, c. 2, Bâbu'l-Kizb, s. 255, 14. Hadis.

⁶³ Usulu Kâfi, c. 2, Bâbu'l-Kizb, s. 255, 2. Hadis.

⁶⁴ Usulu Kâfi, c. 2, Babu'l-Kizb, s. 255, 11. Hadis.

mi kullanılamaz mı?” sorusuna cevap veremeliyiz. Bu soruya cevap vermek, yalanın büyük günahlardan olmasından dolayı önemlidir. Zira yalan, bütün kötülüklerin kilidi olarak vasıflandırılmış ve birçok ayet ve hadiste şiddetle yasaklanmıştır.⁶⁵ Diğer taraftan yalanın toplum geleneklerine yayılması, hatta eğiticiler ve insanlara örnek kimseler arasında yayılması konunun önemini artırmaktadır. Zira bu soru, beraberinde başka soruları da zihinlere getirmektedir: “Hedefe ulaşmak için haram olan bir şeyden istifade edilebilir mi? Eğitim gibi mukaddes bir binanın temeli yalan gibi büyük bir haramla atılabilir mi?”

Açıklanması gereken birinci nokta, yalanın anlamı hakkındadır. Neye yalan denir? Bu konuda çeşitli görüşler bildirilmiştir.

-Bazen gerçeğin tersi olarak tanımlanmıştır; bu durumda konuşan kimse, olayın doğruluğu veya yanlışlığı hakkında şüpheye düşerek veya gaflet ederek gerçeğe örtüşmeyen bir şey söylese, yalan söylenmiş sayılacaktır.

-Bazen gerçeğe ters olmasıyla birlikte inanca ters olması gerektiği de söylenmiştir; bu durumda da konuşan kimse gerçeğe örtüşmediğini bilerek ve ona inanmayarak bilinçli olarak bir şey söylese yalan sayılacaktır.

⁶⁵ İmam Muhammed Bâkır’dan (a.s) şöyle nakledilmiştir: “Allah azze ve celle şerhler için kilit yaratmış ve içkiyi onun anahtarı olarak belirlemiştir. Yalan, içkiden daha kötüdür.” Görüldüğü üzere içki tüm şerhleri ortaya çıkaran anahtar olarak kötüyken, yalanın ondan da kötü olduğu söylenmiştir. Usulu Kâfi, c. 2, Bâbu’l-Kizb, s. 354, 3. Hadis.

-Bazen de gerçeğe örtüşen bir şeyin inanmadan söylenmesine de yalan denmiştir; Hz. Muhammed’in (s.a.a.) peygamberliğine şahadet eden münafıklar gibi ki Kur’ân-ı Kerim onları yalancı olarak nitelemektedir.⁶⁶ Zira onların şahadetinin içeriği Hz. Muhammed’in (s.a.a.) peygamberliği idi ve dolayısıyla şahadetleri doğrudur. Ancak Hz. Muhammed’in (s.a.a.) peygamberliğine inanmıyorlardı.

Birinci tanım yalanın lügat tanımı ile uyumaktadır. Ancak örf terminolojisinde ikinci ve üçüncü tanımlar da yalan sayılmaktadırlar. Üçüncü tanıma her ne kadar nifak dense de belirttiğimiz gibi o da halk arasında yalan sayılmaktadır.

Açıklanması gereken ikinci nokta, yalanın şeriat açısından haram ve yasak sayılmasında şüphe olmadığı ve birçok ayet ve hadisin yalanın yasak olduğuna delalet etmesidir. Hatta bazı hadisler yalanı büyük günahlar arasında saymışlardır.⁶⁷ Bu konu fikhî ve ahlâkî kitaplarda geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bundan dolayı tekrar etmeyeceğiz ve değerli okuyucuları ilgili kitaplara yönlendiriyoruz.⁶⁸

Açıklanması gereken üçüncü nokta, yalanın şer’î yasağının bazı durumlarda

⁶⁶ “Münafıklar sana geldiklerinde: Şahitlik ediniz ki sen Allah’ın Peygamberisin, derler. Allah da bilir ki sen elbette, O’nun Peygamberisin. Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir.” Münafikun, 1. el-Mizan fi Tefsiri’l-Kur’ân, c. 19, s. 279.

⁶⁷ Vesâilu’ş-Şia, c. 11, s. 261, 33 ve 36. Hadisler.

⁶⁸ Mekâsibu Muharreme, Şeyh Ensârî, 18. Konu (Kizb). Vesâilu’ş-Şia, c. 8. Ahkâmu’l-Aşere, 138. Bâb (Tahrîmu Kizb). El-Mehaccetu’l-Beyza, c. 5, s. 243. Camiu’s-Saadet, Molla Nerakî, c. 2, s. 321.

kaldırılmasıdır. Şer’î delillerden dolayı insan bazen yalan söyleyebilir ve hatta bazı durumlarda yalan söylenmesi de vaciptir.

Bu durumlardan birisi zaruret hâlidir. İnsan ne zaman kendisinin ya da başka birisinin canını veya malını tehlikede görse ve bu tehlikeden kurtuluşun yalan söylemek olduğunu bilse, bu durumda yalan söylemek caiz olmakla kalmaz hatta vacip bile olur ve yalan söylememek ceza almaya neden olur. Kitap, sünnet, icma ve akıl bu yalana izin verildiğine işaret etmektedir.⁶⁹ Hatta böyle bir durumda insan doğru söylese, Allah katında yalancı sayılmaktadır. İmam Ali Rıza’dan (a.s.) şöyle nakledilmektedir:

“Birisi kardeşi hakkında doğru olan bir şey söylese ve bundan dolayı o kardeşine bir sıkıntı ulaşırsa, Allah indinde yalancı sayılır...”⁷⁰

Yalana izin verilen ikinci durum, söyleyenin amacının ıslah olmasıdır. Örnek: Kavga olan iki tarafın arasını düzeltmek ve dostluk oluşturmak için her iki tarafın kalplerini yumuşatmak gerekir. Bu durumda her iki tarafa bir diğerinin olumlu bir şey dediğini söyleyerek yalan konuşulabilir. İmam Cafer Sâdık (a.s.) şöyle buyurmaktadır: “*İslah eden (arayı düzeltmek için yalan söylemişse) yalancı değildir.*”⁷¹ İmam (a.s.) başka bir hadisinde sözü üç kısma ayırmaktadır: “Söz

ya doğrudur, ya yalandır ya da insanların arasını düzeltmektir.”⁷²

Bu iki hadisten lügatte ve şeriatta yalan ve doğru tanımında fark vardır. Lügatte gerçeğe uyuşup uyuşmadığı ölçüdür. Hâlbuki şeriatta söyleyenin niyeti ve amacı da dikkate alınmaktadır. Eğer amaç ıslah etmek ve dikkate değer zararı bertaraf etmekse, gerçeğe uyuşmasa bile yalan değildir. Ancak böyle bir amaç olmazsa, yalandır ve şer’î olarak haramdır. Bu durumlara ilâve olarak hadislerde, düşmanla savaşırken de veya eşi razı ve mutlu etmek için de yalan söylemeye izin verildiği beyan edilmiştir.⁷³

Açıklanması gereken dördüncü nokta, tevriye hakkındadır. Tevriye lügatte saklamak ve örtmek anlamındadır. Terminolojide ise yalandan kinaye yapmak veya onu saklamaktır; konuşanın bir olayı, biri gerçeği diğeri aksini yansıtan iki anlama gelebilecek kelimeyle anlatmasıdır. Örnek, konuşan kimse kelimeyi gerçek anlamını kastederek söylemekte, ancak muhatabı aynı kelimeyi aksini düşünerek anlamaktadır. Bir kimse birisinin kapısını çalmaktadır. Ev sahibi oğluna “babam burada değil de” der. Oğul “babam burada değil” derken “burada” kelimesi ile kastı tüm ev değil, sadece o an bulunduğu yerdir. Ancak kapıyı çalan şahıs “burada” kelimesinden “evde” anlamını çıkarır ve aradığının evde olmadığı hükmüne vararak geri

⁶⁹ Mekâsibu Muharreme, Şeyh Ensarî, c. 1, s. 143.

⁷⁰ Mekâsibu Muharreme, Şeyh Ensarî, c. 1, s. 147.

⁷¹ Uslu Kâfi, c. 2, s. 256, 19. Hadis.

⁷² Uslu Kâfi, c. 2, s. 255, 16. Hadis.

⁷³ Vesâilu’ş-Şia, c. 8, s. 578, 1 hadis. Allah R - sulü şöyle buyurmaktadır: “...Ya Ali! Üç durumda yalan söylemek iyidir: Savaşta hile için, eşinin sana geri dönmesi için ve halkın arasını düzeltmek için” ve 2 ila 5. Hadisler.

döner.⁷⁴ Yani açıkça yalan söylemek yerine iki anlama gelen kelime kullanılmaktadır. Tevriye, özel şartlar çerçevesinde yalandan kurtulmak için kullanılabilir caiz bir yöntemdir. Tevriye yapabilmek imkân olduğu sürece, yalana tercih edilir ve insanın yalanın izin verdiği durumlarda dahi açıkça yalan söylememesi daha iyidir. Eğer ayet ve hadislerde gerçeğin aksine bir durum söz konusu olursa, bunu ya takiyeye veya tevriyeye ile açıklarız. **“İbrahim: “Belki onu şu büyükleri yapmıştır, konuşabiliyorlarsa onlara sorun” dedi”⁷⁵ ve “Yusuf onların yüklerini yükletirken, bir su kabını kardeşinin yüküne koydu. Sonra bir münadi şöyle bağırdı: Ey kervancılar, siz hırsızınız!”⁷⁶ ayetleri hakkında hadislerde bu tür tefsirler yapılmıştır.⁷⁷**

Açıklanması gereken beşinci nokta, bir şeyin şer’î izninin olması ile eğitim ve öğretimde yöntem olarak kullanılması arasında gerekliliğin olmamasıdır. Yani şeriatın izin verdiği her şeyin eğitim ve öğretim alanında kullanılması zaruri değildir. Belki de bu alanda kullanılması durumunda bizi durduracak olan bir takım engelleri vardır.

Değinen noktalarla teveccühle, eğitim ve öğretim alanında yalanın kullanılmasına hem izin vardır, hem de yoktur. Yani bazı gerekli durumlarda kullanılması caizdir. Örnek olarak; uçurumun kenarında durup da istediği pahalı bir şey alınmadığı takdirde

kendisini aşağıya atacağını söyleyen bir evlada babası, o an için yalan söyleyip söz verebilir. Elbette evladını kurtardıktan ve cana zarar gelme tehlikesi geçtikten sonra yavaş yavaş ona doğruyu söylemeli ve bir şekilde razı etmelidir veya evden kaçıp kendini kötü insanlara kaptıran bir öğrenciyi eğiticisi yalan söyleyerek kurtarabilir. Ancak daha sonra söylediği yalanı telafi edebilmek için bir çare düşünülmelidir. Böyle durumlarda ne şer’î açıdan haramdır ne de eğitimde kötü sonuçlar doğurur. Zira usulî ve fikhî kaide ve hükümlere göre böyle durumlarda yalanın haram oluşu kaldırılmıştır.⁷⁸ Diğer taraftan öğrenciyle söylenen yalanın gerekliliği konuşulursa kötü sonuçların birçoğunun önüne geçilebilir. Faraza kötü bir sonuç olsa bile, o kesin tehlike karşısında bu kötü sonuç çok küçük ve görmezden gelinebilir olacaktır. Şu nokta unutulmamalı ki, yukarıda verilen örneklerin eğitimle pek de alâkaları yoktur ve canın tehlikede olması hasebiyle sadece eğitimciyle alâkalı bir durum da değildir. Böyle bir durumda herkes can veya dikkate değer mal kaybını engellemek için yalan söyleyebilir.

Yukarıda belirtilen ve benzeri durumlar dışında eğitimde yalanın kullanılması caiz değildir. Zira ilk olarak: Yalanın haram oluşu nedeni, cehalete cezp ve toplumda güven ortamını yıkmak gibi sonradan ortaya çıkan bozulmalardır. Bu bozulmalar, daima yalanla birlikte ortaya çıkar. Yalan ister eğitim ve öğretim alanında olsun isterse de başka bir durumda ortaya çıksın fark

⁷⁴ Daha fazla bilgi için, Camiu’s-Saadet, c. 2, s. 329.

⁷⁵ Enbiya, 63.

⁷⁶ Yusuf, 70.

⁷⁷ Camiu’s-Saadet, c. 2, s. 328.

⁷⁸ Daha fazla bilgi için, Mekâsibu Muharreme, c. 1, s. 143.

Yalanın haram oluş nedeni, cehalete cezp ve toplumda güven ortamını yıkmak gibi sonradan ortaya çıkan bozulmalardır. Bu bozulmalar, daima yalanla birlikte ortaya çıkar. Yalan ister eğitim ve öğretim alanında olsun isterse de başka bir durumda ortaya çıksın fark etmez.

etmez. İkinci olarak: Yalanı söyleyebilme iznine sebep olan maslahatın ortaya çıkabilecek bozulmaları örtecek kadar önemli olup olmadığı ve telafi edeceği belli değildir; özellikle eğitim alanında olanların diğer alanlardan çok büyük farkları vardır. Zira eğitim alanı çok zarif ve çok hassas bir alandır ve yalan söylemeye izin olabilecek maslahatın teşhisi de çok dakiktir. Herkes öngördüğü maslahata göre öğrencisine yalan söyleyemez; maslahatın öneminin derecesi ve maslahatın yalandan kaynaklanacak bozulmalara hâkimiyeti hakkında gafil olanlar kesinlikle yalan söylememelidirler. Başka bir tabirle, eğitim ve öğretim alanı, düşmanla savaş ve iki kişinin arasını düzeltme gibi başka alanlarla kıyaslanamaz. Zira bu durumlarda yalanın zararının olmamasıyla birlikte, savaş kazanma ve dostlar arasında düşmanlığın yok olması gibi iyi sonuçları da vardır. Bu durumlarda yalan söylemenin sonuçları gayet açıktır, eğer yalan söylendiği hâlde neticeye varılmasa bile, kötü bir sonucu da yoktur ve kötü sonucu olsa bile bu tahammül edilebilir bir sonuç olacaktır. Hâlbuki eğitim alanında, ilk olarak; maslahatların teşhisi ve tasdiki dakik ve zariftir. İkinci

olarak: Yalan söylediğinde istenen hedefin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli değildir. Üçüncü olarak: Eğer istenen neticeye ulaşmayıp eğiticinin yalanı ortaya çıkarsa, eğitiçiye olan güven yıkılır ve eğitim ortamı ve etkisi yok olur.

Buna ilâve olarak, çocuklara yalan yere söz verilmemesi hakkında özel olarak hadisler nakledilmiştir ve bu hadisler şeriat koyucunun bunu yasakladığına işaret etmektedirler. İmam Ali'den (a.s.) şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

“Ciddi olsun şaka olsun yalanın hiçbir şekli ve sizden birinizin çocuğuna bir söz verip yerine getirmemesi beğenilmez. Şüphesiz yalan kötülüğe götürür ve kötülük de ateşe.”⁷⁹

Bu hadisten anlaşılmalıdır ki, şaka dahi olsa evlatlara yalan yere söz verilmesi, onların bozulmalarına ve yoldan çıkmalarına ortam hazırlamaktadır. Onlar sahip oldukları tertemiz kalplerinden dolayı ebeveynlerinin ve eğiticilerinin her sözünü doğru sanmaktadırlar ve onlara güvenmektedirler. Eğer sözden dönme ile karşı karşıya

⁷⁹ Vesâilu'ş-Şia, c. 8, s. 577, 3. Hadis.

kalsalar, ebeveyn ve eğitimcilerine güvenleri kaybolur, onlardan kaçarlardı ve başka insanlara yönelirler. Onların bu ruh hâli ise, engebeli ve tehlikelerle dolu yolun başlangıcıdır. Yüce Allah Resulü (s.a.a.) bir hadisinde şöyle buyurmaktadır:

“Çocukları sevin, merhamet gösterin ve onlara söz verdiğiniz zaman sözünüzü tutun. Zira onlar kendilerine rızık verenin sadece siz olduğunu sanmaktadırlar.”⁸⁰

Bu hadisin analizinde şunlar söylenebilir: Sevgi ve merhamet çocukların en temel ihtiyaçlarıdır ve bu ikisi diğer bir temel ihtiyaç olan emniyete ortam hazırlamaktadırlar. Çocuğun gelişmesine ve hidayetine ortam oluşturan emniyet, çocuğa sevgi ve merhamet temellerine dayanmaktadır. Çocuk, ebeveyninin kendisine gösterdiği sevgi ve merhamet nedeniyle zihin olarak rahatlar ve onlara güvenir. Çocukça kavrayışıyla her şeyinin ebeveynine bağlı olduğunu düşünür ve onlara olan güveniyle tüm ihtiyaçlarının karşılandığını sanır. Bu durumda eğer ebeveyn ona bir söz verip de yerine getirmese, yavaş yavaş onlara duyduğu güven yok olur. Güvenin ortadan kalkmasıyla emniyet duygusu da tehlikeye düşer ve emniyetin tehlikeye düşmesiyle de çocuğun ciddi zararlarla karşı karşıya kalma ortamı oluşur. İnsanın kendisini emniyette hissetmemesi yaşamını değiştirmesine ve emniyette hissedeceği bir yer aramasına neden olur. Bu arayış esnasında geri dönme seçeneğini yok edebilecek birçok tehlikeyle karşılaşması da mümkündür.

⁸⁰ Bihâru'l-Envâr, c. 104, s. 92, 14. Hadis.

Her hâlükârda, eğitimde yalanı kullanmanın faydası olmadığı gibi çok tehlikeli sonuçları da vardır. Çok gerekli durumlarda diğer haramlara izin verildiği kadar izin verilir ve diğer durumlarda izin verilmez. Ancak çok üzülerken belirtmeliyiz ki, yalan yöntemi sadece eğitim alanında kullanılmakla kalmadı hatta din ve din eğitimi alanına da yayıldı. Bazı kimseler, din eğitimcisi ve davetçisi unvanıyla, bazen merhametlerinden, bazen hayırhah olmalarından ve bazen de halkın dine yönelmesi için yalan hadisleri nakletmeye ve yalan söylemeye yönelmişler ve bu doğru ve meşru olmayan yöntemi meşru saymışlardır. Zira bu düşüncedeki insanlar halkın faydasına olan şeylerin iyi ve beğenilen şeyler olduğuna inanmaktadırlar; eğer yalancılık halkın maslahatını temin ediyorsa ve onları Kur'ân'a, ibadete ve Ehl-i Beyt'in (a.s.) muhabbetine yaklaştırıyorsa, haram değil caizdir, hatta ondan daha fazlası sevap ve ödülü bile vardır.⁸¹

Ancak gerçek şudur ki, bu yöntemin menfi sonuçları ve uğursuz akabeti, görünüşteki müspet ve geçici faydalarından çok çok fazladır. Zira dinî içeriğin zarar görmesine, hurafelerin hakikatle karışmasına ve gerçeklerin değişmesine neden olmaktadır. Bunlara ek olarak, perdeler kalkıp gerçekler aydınlandıktan sonra sadece halkın ve öğrencilerin eğitimciler ve din davetçilerine yönelik nefretini kazanmakla ve güvenini

⁸¹ Muhammed Ali Hacıdehabadî, Mesail ve Muşkilat-i Terbiyet-i Dinî bâ Te'kid-i ber Mutun-i İslâmî, s. 138. Müracaat edilebilecek diğer kaynak: Seyyid Hasan İslâmî, Duruğuyi Berayi Tervic-i Din, Din Pejuhan, Vijenâme-yi Dovvimin Kongre-yi Din Pejuhan, 1379 Kum, s. 124 ila 135.

kaybetmekle kalınmayacak, hatta tüm dinî öğretilere karşı insanların şüphayle yaklaşmasına neden olacaktır. Bu durumda tüm dinî konuları alaya alabilirler ve inkâr edebilirler.⁸² Şehit Mutahharî bu konuda şöyle demektedir: “Halkın din hakkındaki sorularıyla karşılaşan benim gibi şahıslar, şu hakikati tamamen derk ediyoruz ki, insanların birçoğu cahil babalarının, annelerinin ve bilgisiz davetçilerin telkinlerinin etkisiyle, din hakkında yanlış düşünceye sahip olmuşlardır. Din hakkındaki yanlış düşünceler, o insanlara kötü etkiler bırakmış ve onları dinin hakikati hakkında şüpheye düşürmüştü ve bazen de dini inkâr etmelerine sebep olmuştur.”⁸³

Sonda şu noktanın zikrini gerekli görmekteyiz, eğer insan bazı durumlarda çaresizlikten yalan söylemek zorunda kalacak olsa ve tevriye etme imkânı da varsa, yalan söylemeye yönelmemeli ve tevriye yapmalıdır. Zira tevriye ve yalan her ne kadar muhataba gerçeğin aksini anlatma noktasında aynı olsa da, en azından tevriyede lafzî de olsa doğru söylemiş olma imkânı vardır. Yalanda böyle bir imkân hiç yoktur. Sadece bu nokta dahi mecburiyet durumunda tevriyenin kullanılması için yeterli sebeptir. Örnek olarak Hz. Yusuf’un (a.s.) kardeşlerine karşı davranışı gösterilebilir: “...Ey kafil! Siz hırsızınız! diye seslendi.”⁸⁴ Hz. Yusuf’un (a.s.) kastı “siz maşrapayı çaldınız” değil, “beni babamdan çaldınız” idi. Her hâlükârda, tevriye

Eğitimdeki zararlı yöntemlerden biri de, eğiticinin eylem ve söylem tutarsızlığıdır. Bu yöntem eğitim sürecini çeşitli zorluklarla karşı karşıya getirmekte ve öğrenciyi birçok zarara sürüklemektedir. Bu çeşit davranış, yalan, ahde vefasızlık, emanete ihanet ve nifakı kapsamaktadır.

⁸² Muhammed Ali Hacıdehabadî, Mesail ve Muşkilat-i Terbiyet-i Dinî ba Te’kid-i ber Mutun-i İslâmî, s. 139.

⁸³ Murtaza Mutahharî, İmdadha-yi Gaybî, s. 52.

⁸⁴ Yusuf, 70.

yapma imkânı olduğu müddetçe, yalana yönelmemesi gerekir.⁸⁵

Sonuç

Eğitimdeki zararlı yöntemlerden biri de, eğiticinin eylem ve söylem tutarsızlığıdır. Bu yöntem eğitim sürecini çeşitli zorluklarla karşı karşıya getirmekte ve öğrenciyi birçok zarara sürüklemektedir. Bu çeşit davranış, yalan, ahde vefasızlık, emanete ihanet ve nifakı kapsamaktadır. Ne yazık ki ebeveynler, eğiticiler ve hatta toplumun örnek aldığı belirli kimselere de yayılmıştır. Daha çok gafletten dolayı

gerçekleşir. Lâkin her hâlükârda güvensizlik, şüphe ve davranışlarda ve inançlarda yıkım gibi kendine özgü tesirleri bırakmaktadır.

Çeşitli ayet ve hadis grupları, bu davranışın kötülüğüne ve yasak oluşuna işaret etmektedir ve bunlardan bazılarını bu bölümde zikrettik.

Öğrencide nefret oluşması, ayağın kayması, güvensizlik, riya öğrenimi, saygınlığı kaybetmek, günaha cesaret etme, gerçek imanı tatmaktan mahrum kalma ve benzeri konular, hadislerde yalan için zikredilmiş kötü sonuçlardır.

⁸⁵ Daha fazla bilgi için, Camiu's-Saadet, c. 2, s. 227 ila 229.